

áll a fejlődés azon fokán mint Földünk, bizvást mondhatjuk, hogy akkor, a mikor elvéhnedt Földünkön megszűnik minden élet, egy másik égi test fog a fejlődés azon fokán állani, a melyen állott a Földünk abban az időben, a mikor az élő anyag és ebből az első lények keletkeztek rajta. A mint az egyének fejlődése sza-

kaszokra oszlik, azonkép oszlik szakaszokra a fajoké és nemeké, sőt még végtelennek látszó idő múlva a határtalan térben levő égi testeké is. Egyre megújulva s megifjodva ők is, mint a szent fénix madár, fiatal erővel, fiatal tüzrel folytatják életüket.

Közli SCHUCH JÓZSEF.

Az 1899-ben elhunyt természettudósok nekrológja.

Allen Grant, angol író, kinek »The Colour Sense«, »The Evolutionist at Large«, »Vignettes from Nature«, »Charles Darwin« stb. című munkái igen lebilincselő olvasmányok, s kinek igen elterjedt műveit általában Darwin szelleme lengi át, elhunyt 51 éves korában Surreyben.

Armstrong, Sir Alexander, angol orvos, ki 1850-ben részt vett a John Franklin fölkeresésére szervezett expedícióban, s kinek »A personal Narrative of the Discovery of the North-West Passage (1857.)« című műve széles körben ismeretes, elhunyt július elején 81 éves korában.

Balbiani, az összehasonlító embriológia tanára a Collège de France-on, Claude Bernard élő munkatársainak legidősebbike, kinek a selyemhernyó betegségeiről, a tojás szerkezetéről, a sejtosztódás tüneményéről szóló dolgozatai a legismertebbek, s a ki Ranvierrel az »Archives d'anatomie microscopique« című folyóiratot alapította, elhunyt július végén Párisban.

Baumann Oszkár, osztrák afrikakutató; részt vett 1885-ben az osztrák Kongó-expedícióban, beutazta azután Fernando Po, Kamerun és Keleti Afrikának számos más tartományát; utazásait és kutatásainak eredményeit három kötetben adta ki; 1896-ban az osz-

trák főkonzuláshoz nevezték ki Zanzibárba, de később erről az állásáról lemondott; született 1864. június 25-ikén Bécsben, elhunyt 1899. október 12-ikén ugyanott.

Brix Philipp Wilhelm, Berlinben és Königsbergben matematikát és természettudományokat tanult, 1853-ban, a midőn »Über die Heizkraft der wichtigeren Brennstoffe« című könyve megjelent, a német-osztrák telegráf-egyesület reá bízta tudományos folyóiratának szerkesztését; 1876—1880-ban mint a telegráf-főhivatal mérnöke nagy érdemeket szerzett a földalatti vezeték nagy hálózatának berendezésében; 1881-ben mint jury-tagot a párisi elektromos kiállításra küldték. Berlinben született s 81 éves korában hunyt el Charlottenburgban márczius 31-ikén.

Brongniart Charles, entomológus, assistens és docens a párisi természetrajzi múzeumban; dolgozatai közül legismertebb az, a mely az elsőkorú rétegek fosszil rovaraival foglalkozik; elhunyt Párisban április 18-ikán 40 éves korában.

Bunsen Róbert, évszázadunk legkitünőbb fizikusa és chemikusa, a Magyar Tud. Akadémiának is tagja, kinek nevét a tudományban számos fontos fölfedezés örökíti meg, született 1811. márczius 31-ikén Göttingában; előbb ugyanott tanult, azután Párisban, Berlin-

ben, Bécsben, még pedig zoológiát, chemiát és fizikát; habilitált Göttingában; 1836-ban, mint a chemia tanára Kasselbe ment a műegyetemre, két évvel később a marburgi egyetemen a chemia rendkívüli tanárává lett, hol 1841-ben rendes tanárnak s a chemiai intézet igazgatójának nevezték ki; 1851-ben Boroszlóba, 1852-ben Heidelbergába ment, s ott működött egész haláláig, mely augusztus 16-ikán következett be. Előadásaira a világ minden részéből sereglettek a tudósok s a legtöbb magyar chemikus és fizikus is az ő tanítványa volt. Tudományának értékét és fölfedezéseinek fontosságát az egész világ régen méltányolta. Érdemeit és életrajzi adatait bővebben fogjuk közölni.

Büchner Ludwig, előbb gyakorló orvos Darmstadtban, 1854-ben Tübingába ment magántanárnak és segédorvosnak, hol 1856-ban »Kraft und Stoff« című ismert munkáját írta, a melynek következtében állásáról le kellett mondania, s ismét Darmstadtban működött mint gyakorló orvos; ottan jelent meg számos természettudományi dolgozata, a melyek több kiadásban nagyon elterjedtek, s a melyeknek egy részét magyarra is lefordították; Vogt és Moleschott mellett ő volt a materializmusnak legkiválóbb képviselője, ki műveivel húsz éven át valósággal forrongásban tartotta az elméket. Született Darmstadtban 1824. márczius 28-ikán, elhunyt ugyanott május elsejére virradó éjszakán.

Carpenter James, angol csillagász, a Royal astronomical Society tagja, a Nasmyth-hal együttesen kiadott »Der Mond, betrachtet als ein Planet, eine Welt und ein Satellit« című, széles körben ismert munka írója, elhunyt november végén 60 éves korában.

Claus Karl Friedrich Wilhelm, a zoológia rendes tanára Göttingában, azután Marburgban s utóbb néhány évig Bécsben; rendkívül számos

munkájában, melyek legfőképen a gerinctelen állatokkal foglalkoznak, a le származás elméletének harczosa. Sok munkája közül kiemelendők az 1866-ban kiadott »Grundzüge der Zoologie«, továbbá »Lehrbuch der Zoologie« című művei, mely utóbbi hat kiadást ért és sok más nyelvre lefordították. Született Kasselben 1835. januárius 2-ikán, elhunyt Bécsben januárius 18-ikán.

Colenso William, az új testamentomot roppant nehézségek leküzdésével a maorik nyelvére lefordítván, és 1844-ben mint az anglikánusok hittérítője Hawkesbai-ba küldetvén, több mint félszázadig ama vad népek nevelésének szentelte életét, a melyek mintegy 40000-en Új-Zéland-sziget északi részzeit lakják; mint buzgó természettudós is kitűnt, s mélyreható botanikai tanulmányival az archipelagusi flóra ismeretében elsőrendű szaktekintély lett, s tetemes összegeket adott és gyűjtött a régi és újabb hazájában létesített múzeumokra, valamint hittérítő czélokra; igen fontos közleményeket köszönünk neki a benzülöttek szokásairól, életmódjáról, esz közeiről. Született 1811-ben Penzance-ban (Cornvallisban), 1886-ban tagja lett a Royal Society-nek; elhunyt februárius közepén.

Cordeaux John, kitűnő angol ornithológus, a ki a madarak költözködését tette beható tanulmánya tárgyává Lincolnshire és Yorkshire, valamint Helgoland partjain; elhunyt augusztus 1-én lincolnshirei birtokán 69 éves korában.

Daresté de la Chavanne Camille, 15 éven át az anthropológia tanára Párisban, az embriológiai kutatásairól híres tudós; ő volt az első, a ki gyakorlatilag kísérleteket tett állati csodaszülöttek mesterséges létrehozására. Elhunyt 1899. elején.

Dawson William, a montreali Mc Gill egyetem főkancelláriusa, Canada

leghíresebb geológusa, a melynek geológiai átkutatása teljesen az ő műve. Munkái: »Acadian Geology« (1855), »The Story of the Earth and Man« (1873.), »The Dawn of Life« (1875.), »Fossil Men and their modern Representatives« (1880.), »Geological History of Plants« (1888.), »Relics of Primeval Life« (1897.). Született Új-Skócia északi partján Picton nevű kis városban, elhunyt Montrealban november 19-ikén.

Flower William, előbb katonatorvos, de a krími hadjárat miatt állásáról lemondván, egészen az anatómiára adta magát; több helyen működött mint tanár s hosszú időn át a British Museum természetrajzi osztályának igazgatója volt Londonban, a Royal Society-nek is tagja; irodalmilag igen munkás ember volt; első műve »Diagrams of the Nerves of the Human Body« című; rendkívül sok értekezése, mely legfőképen az emlősökkel foglalkozik, az Encyclopaedia Britanica-ban jelent meg. Született 1831. novemberben, elhunyt július 1-én Londonban.

Frankland Edward, Angolország leghíresebb chemikusainak egyike, ki az ivóvíz chemiai és bakteriológiai tulajdonságainak alapvető vizsgálatáról, az organikus chemia körébe vágó felfedezéseiről, a világító gázzal végzett igen fontos vizsgálatairól, a vegyérték változásainak tanulmányozásáról ismeretes, született Churchtownban 1825. januárius 18-ikán; elhunyt Norvégiában, hol ideiglenesen tartózkodott, augusztus 9-ikén 74 éves korában.

Friedel Charles, kiváló francia chemikus, a párisi akadémia tagja, az École des mines ásványgyűjteményének konzervátora, az École normale tanára, a Faculté des sciences-on a szerves chemia tanára, 1897. óta az ipari chemia gyakorlati tanítására tőle berendezett intézet igazgatója, született Strassburgban

1832. márczius 12-ikén, elhunyt április 19-ikén Montauban, hol látogatóban volt.

Graefe Alfred Karl, 1854—1858-ban assistense volt az 1870-ben elhunyt nagybátyjának Albrecht v. Graefe-nek Berlinben, habilitált Halleban, hol rendkívüli, 1873-ban rendes tanára lett a szemgyógyításnak; 1892-ben betegsége miatt lemondott tanszékéről; a hatvanas évek elején Halleban klinikai szemgyógyító magánintézetet rendezett be, a mely későbbben nagy hírré tett szert; az első harcosokhoz tartozott, kik a porosz egyetemeken a szemorvoslatnak az őt megillető hely kivívásáért küzdöttek; Sämisch-sel együtt 1874—1880-ban kiadta a hét kötetes »Handbuch der gesammten Augenheilkunde« című hatalmas munkát. Született 1830. november 30-ikán Martinskirchenben az Elbe parti Mühlberg mellett, elhunyt április közepén Weimarban, hová 1897-ben vonult.

Gurlt Ernst Julius, a sebészet rendkívüli tanára a berlini egyetemen, kinek a harcti sebészet fejlesztése körül nagy érdemei vannak, s a ki a német sebészek társulatát szervezte, a »Geschichte der Chirurgie von den ältesten Zeiten bis zur Renaissance« derék munka szerzője, kinek e téren számos más dolgozata is megjelent, született Berlinben 1825. szeptember 13-ikán, elhunyt ugyanott januárius 8-ikán.

Hauer Franz lovag az Osztrák-Magyar monarchia geológiai viszonyainak földérítésében a legnagyobb érdemeket szerzett tudós, a cs. és kir. természetrajzi udvari múzeum intendánsa, 1857. óta Társulatunknak is levelező tagja, született Bécsben 1822. januárius 22-ikén. A K. K. Geologische Reichsanstalt, mely e nyáron ünnepelte félszázados fennállásának jubileumát, neki köszöni azt a hatalmas munkásságot, melyet napjainkig kifejtett. Ennek az intézetnek köszönjük Magyarország első geológiai átnézetes

tanulmányozását, majd az északnyugoti és északi Kárpátoknak részletes fölvételét. Ebben a nagy munkában telt el H a u e r életének javarésze. »Die geologische Übersichtskarte der österreichischen Monarchie« (1 : 576000), az 1863-ban Stacheval kiadott »Geologie von Siebenbürgen« és »Die Geologie und die Anwendung auf die Österreichisch-Ungarische Monarchie« című munkái mindenkor alapvető irodalmi kútfők maradnak a magyar földtani tudományban is; ennek elismerésével a Magyarhoni Földtani Társulat már 1867-ben tiszteleti tagjául választotta. Munkás életének utolsó évtizedeit az udvari múzeum végleges rendezésének vezetésével töltötte; de élte fogytáig nagy figyelemmel kísérte a tudományos mozgalmakat, s szeretetre méltó egyéniségével sok jeles munkást szerzett a geológiának. Elhunyt Bécsben márczius 20-ikán.

Hicks Henry, anglikán püspök Bloemfonteinben; előbb orvostudományokat és chemiát tanult s 1864-ben orvosdoktor lett; a cambridgei egyetemen mint a chemia docense működött és szerves chemiát írt; a nélkül, hogy orvosi gyakorlatát abba hagyta volna, már 1863-ban geológiai tanulmányokra adta magát, s életének második felét úgyszólván Wales és Skócia geológiai tanulmányozására szentelte; született St.-Davidsban, Pembrokehireban 1837-ben, elhunyt 1899. októberben.

Immermann Hermann, a bárseli egyetemen az orvosi klinika igazgatója s két évtized óta a speciális therapia és pathológia tanára ugyanott; Ziemssen társaságában adta ki 1870-ben a »Kaltwasserbehandlung des Typhus abdominalis« című munkáját s tevékeny munkatársa volt a »Handbuch der speziellen Pathologie und Therapie« című nagy műnek, a melybe a táplálkozás általános kérdéseit és anomáliáit, a mozgásszervek betegségeit és a meghülésből származó

betegségeket tárgyalja; született északnémet volt; elhunyt június közepén 61 éves korában.

Jordan Wilhelm, a hannoveri műegyetemen a geodasia tanára, a német »Geometer-Verein« megalapítója és a »Zeitschrift für Vermessungswesen« kiadó szerkesztője, született 1842. márczius 1-én Ellwangenben, elhunyt áprilisban Hannoverben.

Kendall Otis, a philadelphiai egyetemen a matematika és csillagászat tanára, az American Philosophical Societynek 21 évig titkára s utána 21 éven át alelnöke; sok matematikai és asztronómiai értekezésén kívül, melyek szaklapokban jelentek meg, irt egy csillagászati tankönyvet is; elhunyt januáriusban.

Kiepert Heinrich, ismert geografus és kartografus; Berlinben elvégeztén tanulmányait, 1841—1842-ben betutazta Kis-Ázsiának északnyugoti részét, s 1845-ben átvette a weimári geográfiai intézet technikai vezetését; 1852-ben visszatért Berlinbe, hol 1853-ban a tudományos akadémia tagja s egyúttal rendes tanár lett; sok tudományos utazást tett 1870-től 1898-ig; rendkívül elterjedt kartografiai és geográfiai kiadványai közül kiemeljük a következőket: »Historisch-geographischer Atlas der Alten Welt«, »Neuer Handatlas der Erde«, »Atlas antiquus«. Született Berlinben 1818. július 31-ikén, elhunyt április 22-ikén.

Knuth Paul, előbb Iserlohnban, majd Kielben főreáliskolai tanár; tanulmányainak fő tárgya a virágoknak rovarok útján való megtermékenyítése volt, s »Handbuch der Blütenbiologie« című műve, melyből két kötet halála előtt egy évvel jelent meg, s a harmadik sajtóban van: úgy tekinthető, mint folytatása és rég óhajtott kiegészítése a Hermann Willers-től 25 évvel előbb megjelent »Befruchtung der Blumen durch Insekten« című munkának; ő irta a követ-

kező műveket is : »Flora von Schleswig-Holstein«, »Pflanzenwelt der nordfriesischen Inseln«, »Lehrbuch d. Chemie« s több más iskolakönyvet. Született 1854. november 20-ikán Greifswaldban, elhunyt október 30-ikán, kevéssel ama földköri nagy útjáról való visszaérkezése után, a midőn hosszabb időt töltött a trópusi vidékeken, s a melyen nagy munkájának harmadik kötetéhez (Blütenbiologische Verhältnisse der aussereuropäischen Pflanzen) gazdag megfigyeléseket és bő anyagot gyűjtött.

L o m m e l E g o n R i t t e r v., előbb Schwyzben, Zürichben és Hofenben működött, 1868-ban Erlangenbe hívták a kísérleti fizika tanárául, 1886. óta a fizika tanára s utóbb rektor a müncheni egyetemen, s ugyanott az akadémia tagja; kutatásainak fő tere az optika és a fizikai meteorológia; főképp a fluoreszkálás tümenéyeit vizsgálta nemcsak kísérletileg, hanem elméletileg is megvilágította és az Euler-Kirchhoff-féle törvényt, a mely szerint valamely test csak azokat a sugarat nyeli el, a melyeket ő maga is kibocsát, kibővítette. Munkái közül kiválóbbak ezek : »Das Wesen des Lichtes«, »Wind und Wetter«, »Lexikon der Physik und Meteorologie« stb. Ezen kívül kiadta Fraunhofer, Huygens és Ohm munkáit. A középiskolák számára 1893-ban irt »Lehrbuch der Experimentalphysik« című munkája a folyó évben hatodik kiadásban jelent meg. Született 1837. márczius 19-ikén Edenkobenben, elhunyt június 19-ikén Münchenben. Utódja az ismert R ö n t g e n lett, a ki előbb Würzburgban volt tanár.

M a r s h O t h n i e l C h a r l e s, tanár a Yale-egyetemen Newhavenben, Connecticutban, kitűnő palaeontológus, a ki évtizeden át az előtte két évvel elhunyt honfíatarsa, H o p e mellett a legnagyobb érdemeket szerezte az amerikai fosszil reptiliák és emlősmaradványok felkutatá-

sában; a kihalt állatok csontvázainak roppant mennyiségét gyűjtötte össze, a melyhez élő gerinces állatok csontvázainak hatalmas gyűjteménye is csatlakozik; mindez a Yale-egyetem birtokában van; minden egyes csoportban, melyet ő dolgozott fel, száz individuum van. Született 1831-ben Lockportban (New-York), elhunyt márczius 18-ikán Newhavenben, Connecticutban.

M i h a l k o v i c s G é z a, a magyar tudományos akadémia tagja, a magyar orvosi kar nagytudományú jelese, a budapesti egyetem kitűnő tanára, Társulatunknak örökítő és választmányi tagja és több mint harmincz év óta fáradhatatlan munkása, született 1844. januárius 31-ikén Pesten, elhunyt július 12-ikén. — Tudományos érdemeit a jövő évi Pótfüzetekben behatóbban fogjuk méltatni.

M i l l e r W i l h e l m, az általános chemia tanára a műegyetemen, a tudományos akadémia tagja Münchenben, kinek legdérekből dolgozatai a szerves chemia és az elektrochemia körébe vágnak, született Münchenben 1848. december 9-ikén, elhunyt ugyanott márczius 1-én.

M ü l l e r K a r l, tanár, a »Die Natur« című folyóirat megalapítója, melyet 1852-től 1876-ig U l e O t t ó-val együtt, attól kezdve 1896-ig egyedül adott ki; botanikai dolgozatai a mohok ismeretének terén mozognak; munkái ezek : »Synopsis muscorum frondosorum omnium hucusque cognitorum«, »Deutschlands Moose, oder Anleitung zur Kenntniss der Laubmose Deutschlands, der Schweiz, der Niederlande und Dänemarks«. 12000 fajból, 70000 példányból álló moh-gyűjteményét a berlini növénytani múzeum vette meg. Született Allstedtben 1818. december 16-ikán, elhunyt Halle a. S.-ban februárius 9-ikén.

N a u d i n C h a r l e s, francia botanikus, idegen ipari és disznóvénységnek

Algeriában való honosító kísérleteiről és vizsgálatairól ismeretes tudós; idegbaja miatt 1878-ban kénytelen volt a Pyrenaeusokba vonulni, s attól kezdve Antibesben a »Villa Thuret« néven ismeretes kísérleti állomást, a Thuret Gusztáv akadémikustól alapított ropant nagy parkot gondozta, a mely idegen növényeknek tanulmányozását és nagyban való honosítását tűzte ki czéljául. Elhunyt ugyanott márczius 19-ikén 84 éves korában.

Nicholson Henry Alleyne, tanulmányait nagyobb részét Göttingában végezte s több más állása után 1882-ben a természetrajz tanára lett Aberdeenben; 1897-ben a Royal Society tagja; legfőbb munkássága az állattan és a földtan körébe esik, s állattani és geológiai tankönyvei igen elvannak terjedve. Született Penrithben (Cumberland) 1844. őszén, elhunyt Aberdeenben januárius közepén.

Orton Edward, a geológia tanára az Ohio State University-n, sok időn át elnöke az Ohio Agricultural and Mechanical College-nek, azután 1882. óta állami geológus; a geológia minden terén igen tevékeny tudós, ki különösen Ohióban és a szomszéd államokban a petróleum és a természetes gázok bányászása és értékesítése körül szerzett nagy érdemeket; 1897-ben a Geological Society of America elnökévé választották. Elhunyt november elején 70 éves korában.

Pamplin William, előbb könyvtáros volt Londonban, de azután egészen a botanikára adta magát; több mint félszázad óta tekintély volt az angol növényvilág s főképen geográfiai elterjedésének ismeretében; a London Catalogue of British Plants létrehozásában nagy része volt; elhunyt augusztus 9-ikén 93 éves korában.

Pritchard, jól ismert angol chemikus, az oxálsav mai nap általában használt előállításmódjának fölfedezője, el-

hunyt Port-Tennantban, Walesben, februárius elején 86 éves korában.

Rammelsberg Karl Friedrich, előbb 1845-től rendkívüli, 1874. óta rendes tanár az egyetemen, a második chemiai intézet igazgatója és az akadémia tagja Berlinben; kiváló tekintély az ásványtani chemia terén; szakmájában a kitünő kézi és tankönyvek egész sorozatának érdemes szerzője, született 1813. április 1-én Berlinben, elhunyt Berlin mellett Gross-Lichterfelden december 28—29-ike éjjelen.

Rosenberger Ferdinand, 1877. óta tanár Majna-Frankfurtban a mintaiskolán, a fizika, s különösen az elektromosság körébe vágó történeti dolgozatairól ismert tudós, a »Geschichte der Physik« és a »Sammlung von Vorträgen über die moderne Entwicklung der elektrischen Prinzipien« című derék munka szerzője; született Lobedában Jéna mellett, elhunyt szeptemberben Oberstdorfban.

Rusz Karl, szélesebb körökben ismeretes az élő természetből s különösen a madárvilágból vett élénk leíró dolgozatairól; sokat tett a madarak védelme ügyében, s ő alapította a »Gefiederte Welt« és az »Isis« című folyóiratot; született Baldenburgban 1833. januárius 14-ikén, elhunyt Berlinben szeptember 29-ikén.

Scheibler Karl, 1868-tól 1882-ig a gazdasági chemia tanára a berlini mezőgazdasági felsőbb tanintézetben; igen kitünő kutató, főképen a cukorgyártás terén, a »Neue Zeitschrift für Rübenzuckerindustrie« kiadó szerkesztője, a strontianit és a füsttelen puszkapor egy fajtájának föltalálója, született Eupenben 1827. februárius 16-ikán, elhunyt Berlinben április 2-ikán.

Schuberg Karl, Karlsruheban a műegyetemen az erdészettan tanára, kinek fontosabb művei: »Der Waldwegbau und seine Vorarbeiten« (1873—1874.),

»Formzahlen und Massentafeln für die Weisstanne« (1891.); született Karlsruheban 1827. július 16-ikán, elhunyt uyanott április 17-ikén.

Schultz Albert, gazdasági tanácsos és birtokos, a mezőgazdaság kitűnő művelője, a ki legelőször ismerte föl a nitrogénygyűjtő növények gyakorlati jelentőségét a talajra, a miért Jénában tiszteleti doktor is lett; úttörő volt a kálfoszfáttal való trágyázásban stb; tagja a porosz képviselőháznak és birodalmi tanácsnak; született Rehnában (Mecklenburgban) 1831. márczius 26-ikán, elhunyt Lupitzi birtokán januárius 16-ikán.

Seitz Eugen, a giesseni egyetem orvosi klinikájának tanára és igazgatója; számos dolgozata közül »Handbuch der gesammten Augenheilkunde« általában ismeretes; Wiesbadenbe tért nyugalmába, hol egészen a »Symptomatische Pathologie und Therapie« című nagy munkájának szentelte idejét; az ötvenéves jubileumára régi tanítványaitól öszszegyűlt adományt megpótolva saját adományával »Seitz-alapítvány« címen szegény orvosoknak, szegény özvegyeiknek és árváiknak hagyta; született 1817. november 17-ikén Bilbelben Majna-Frankfurt mellett, elhunyt április 11-ikén Wiesbadenben.

Stoerk Károly, a gégebetegségek tanára s a gégebajok klinikájának főnöke Bécsben, született Budán 1832. szeptember 17-ikén; tanult Pesten és Bécsben, hol 1875-ben rendkívüli, 1894-ben rendes tanár lett; a gégevizsgálat technikáját sok, tőle feltalált műszerrel magas fokra emelte. Főművei: »Klinik der Krankheiten des Kehlkopfs, der Nase und des Rachens« (2 kötet, Stuttgart 1876), »Lehrbuch der Laryngologie«, »Lehrbuch der Erkrankungen der Nase etc.« (1895.), »Sprechen und Singen« (1881.); ezeken kívül még sok önálló munkával gazdagította az

irodalmat; elhunyt Bécs mellett szeptember 13-ikán.

Szontagh Miklós, hazánk legismertebb és legkiválóbb fürdőorvosainak egyike, született Alsó-Kubinban 1843. augusztus 11-ikén; tanulmányait Bécsben végezte s már tanuló korában florisztikai cikkeket irt az Österr. Botan. Zeitschrift-be; 1863-ban Árva-megye, 1864-ben Sopron-vármegye flóráját adta ki a bécsi állat-növénytanai társulat évkönyveiben. 1869-ben részt vett Társulatunk újjáalkotásában s a hetvenes évek elején, míg Budapesten lakott, választmányi tag s a Közlöny növénytanai rovatának vezetője volt, s mint ilyen sok ismeretterjesztő cikket irt, minők a »Kárpáti képek«, »Az erjedés és az új gomba-elmélet«, »Neilreich emlékezete« stb. 1876-ban Új-Tátrafüred megalapítása után a balneológiának, klimatológiának és a Tátra vidék megismertetésének szentelte idejét. Ő alapította a »Tátravidék« című lapot és ő szerkesztette a »Tátrakalauzt«, valamint a »Magas-Tátra és hegyvidéke« című vaskos monografiát. Orvosi értekezései közül felemlítendőek »Tüdőbeteggek gyógyítása az alhavasok védett tájain«, »A hidegvíz alkalmazásának haszna és kára«, »Tüdővérzések gyógyítása« stb. becses dolgozatai. Elhunyt 1899. december 2-ikán.

Tiemann Ferdinand, a berlini egyetemen a chemiának rendes tiszteleti tanára, a német chemikusok társulatának titkára, a mesterséges illatanyagoknak fölfedezéséről és a vanillinnak s más anyagoknak előállításáról általában ismert tudós; született 1848. jun. 10-ikén, elhunyt november 14-ikén Meranban.

Tissandier Gaston, legutóbb fivérével Albert-tel sokat emlegetett férfiú, mint a léghajózás buzgó előmozdítója; 1875. április 15-iki 8600 méter magas fölszállása alkalmával két társa Croce-Spinelli és Sivel meghalt,

s csak ő maga jutott eszméletlen állapotban vissza a földre; ő volt az első, a ki bebizonyította, hogy a szivaralakú, Siemens-féle elektromótorral hajtott léghajó kormányozható; de nevét Franciaország határán túl is még ismertebbé tette a »La Nature« derék folyóiratnak megindításával 1873-ban, a melyet 24 éven át buzgón szerkesztett s azután Henry de Parville s-nek adott át; a léghajózásra vonatkozó igen számos dolgozatán kívül a legfontosabb a »Traité de Chimie« »Fossiles« »Recréations scientifiques« címűek, mely utóbbi műve ma már huszoneötezer példányban terjedt el. Született 1843. november 21-ikén Párisban, elhunyt ugyanott hosszas betegség után augusztus 30-ikán.

Torma Zsófia, az első magyar tiszteletbeli bölcsészeti doktornő, hazánkon kívül is ismert régész és anthropológus, ki az erdélyrészi medencze történelem előtti archeológiájának 30 évi kutatásaival nagy érdemeket szerzett, s a ki kiválóan érdeklődött a geológia és palaeontológia iránt is s kiról a M. Kir. Földtani Intézet múzeumába is gazdag kövület-gyűjtemény került Lapugy mediterrán és Gredistye krétakori puhatestű faunájából, elhunyt november 15-ikén 58 éves korában

Waldheim Anton Schürer von, Ausztria gyógyszerészeinek feje, a legfelsőbb egészségügyi tanács tagja, 1855-ben a brüsszeli nemzetközi gyógyszerész-kongresszus. az ő tervezetét fogadta el egy nemzetközi farmakópea szerkesztésére vonatkozólag; született 1830-ban Bécsben, elhunyt ugyanott augusztus közepén.

Wiedemann Gustav, kitűnő fizikus, szül. Berlinben 1826. október 2-ikán, előtanulmányait Berlinben a Kölni gimnáziumban végezte,

egyike volt ama keveseknek, kik már akkor kiváló szeretettel viseltettek a természettudományok iránt; 1851-ben mint magántanár lépett a berlini egyetemre és már 1854-ben a bási egyetemre hívták meg a fizika rendes tanárának, a hol 1863-ig működött, s azután három évig Braunschweigban a Collegium Carolinumon munkálkodott; onnan 1866-ban, mint Eisenlohr utódja, Karlsruheba ment a műegyetemre; 1871-ben Lipcsében a fizikai chemia tanszékét vette át s 1877-ben, mint Hankel utódja, a kísérleti fizika tanszékére lépett és a fizikai laboratórium igazgatója lett; kora ifjúságától kezdve szeretettel művelte a chemiát is s így kiválóan alkalmasnak érezte magát, hogy 1877-ben Poggendorff utódjaként az »Annalen der Physik und Chemie« szerkesztését magára vállalja; főmunkája »Die Lehre von der Elektrizität« címét viseli. Elhunyt Lipcsében márczius 23-ikán.

Wönig Franz, sokoldalú irodalmi tevékenységű író, kinek munkái közül felemlítjük »Die Pflanze im alten Aegypten« és a »Pusztinflora der grossen ungarischen Tiefebene« című nagyobb dolgozatokat, mely utóbbi halála után jelent meg, s bár több állattani és növénytani tévedés került bele, érdemes munka, mert hazánkat általában igen kedvezően ismertette a német közönséggel. Született Breitenhagenben 1851. februárius 28-ikán, elhunyt Lipcsében januárius 16-ikán.

Zenker Wilhelm, előbb gimnáziumi tanár, főképp csillagászati, meteorológiai és fizikai tárgyú dolgozatainak egész sorozatáról, valamint »Lehrbuch der Photochemie« című könyvéről ismeretes író, született Berlinben 1829. május 2-ikán, elhunyt ugyanott október 21-ikén.

Közlő LENGYEL ISTVÁN.